

Valvooko kukaan?

Kauppa- ja teollisuusministeriö rahoitti 1973 momentilta "Atomienergian rauhanomainen käyttö" erillisen uraaniprojektin Sotkamoon. Jo 1981 ministeriö ja Geologian tutkimuskeskus (GTK) raportoivat atomienergiäjärjestön (IAEA) ja OECD:n uraanivarantoraporttiin, että Talvivaarasta olisi saatavissa sivutuotteena 3 000-9 000 tonnia uraania, mikäli rikastustekniset ongelmat ratkaistaan.

Tuhat tonnia uraania on suuren malmion raja. Talvivaara Oy:n arvio on nyt 20 000 tonnia.

STUK ja GTK laativat uraanitutkimuksiin liittyvän niin sanotun Urakka-raportin (2006), jossa kuvattiin uraanin rikastuksen käsitteet sekä uraaniesiintymät, myös Talvivaara. Raportin tekijöistä GTK:n edustaja kävi luennoimassa uraaniasioista Pohjois-Suomen Ympäristölupavirastolle 18.12.2006, Talvivaaran ympäristölupakäsittelyn loppusuoralla.

Maaliskuussa 2007 Talvivaaran kaivos sai ympäristöluvan, jossa ei mainita uraania. Uraanin yva-arviointi a ei tehty, kun keskeiset viranomaiset tietoisesti vaikenivat.

Uraania ei luvassa, ympäristössä kyllä

Valvooko kukaan? -kysymys herää siitä ristiriidasta, että Talvivaaran uraanin ovat viranomaiset aina tienneet, mutta kaivoksen luvassa ei uraania mainita, ja kun ei mainittu, ei Kainuun elykeskus myöskään valvonut.

Jos yhtiö onnistuu häivyttämään lupahakemuksistaan uraanin, niin katoaako samalla koko uraanimäärä yhtiön ja viranomaisten vastuulta?

Tähän mennessä yhtiö on tuottanut kipsisakka-altaisiin ehkä noin 700 tonnia uraania. Kipsiallas vuoti 2007,2008, 2010, nyt 2012 vuoto oli pahempi, sillä allasta oli korotettu seitsemän metriä. Tietoa korotuksen luvallisuudesta ei ole saatu.

STUK:illa ei kertomansa mukaan ole tiedossa kipsisakka-altaan uraanimäärää; se ei kuulu STUK:in valvontaan, koska uraanipitoisuus oli arvioitu olevan alle valvontarajan. STUK sanoi nyt selvittävänsä asiaa.

2010 vuoden yhteydessä STUK:in Laaksonen myönsi, että he eivät tutkineet vuotoa "koska yhtiö ei pyytänyt ja STUK ei mene tutkimaan ilman yhtiön pyyntöä". Valvoja Kainuun elystä sanoi 2010: "Me emme mittaa uraania ja radionuklideja vuodosta, koska se kuuluu STUK:in toimivaltaan."

Kipsialtaan kuuluisi olla neutraalia tai emäksistä, jotta metallisakat pysyisivät kipsisissä. Altaaseen oli kuitenkin pumpattu hapanta liuosta, joten uraania sekä muita metalleja oli liuennut takaisin liuokseen. Tämä myrkyllinen liuos valui sitten pohjavuodon kautta luontoon. Kuinka suuri määrä uraania pääsi luontoon?

Luontoon päässyttä liuosta kalkittiin runsaasti, jotta metallit saostuisivat eivätkä kaikki valuisi vesistöihin. Tuon saos-

Saako luvanvaraista toimintaa tehdä ilman lupaa ja valvontaa?

tuksen tuloksia oli silmin nähtävissä, kun eräs toimittaja astui mönjään Ylä-Lumijärven pohjoispuolella, kaivospiirin ulkopuolella.

Nyt on aloitettu poikkeusluvalla noiden saastuneiden maiden siirto välivarastoihin. Toimenpiteitä vesistöön päässeeseen metallicocktailin suhteen vasta suunnitellaan.

Luvatonta tapahtui jo ennen vuotoa, joten kyseessä ei ole pelkkä vahinko. "Otettiin iso riski", sanoi Pekka Perä, kun haastattelin häntä Kajaanisessa: "Meidän oli pakko pumpata prosessiliuosta vähemmäksi, koska varoaltaat olivat liian täynnä."

Toisaalta oli niin, että ainoa allas, johon prosessiliuosta oli tilaa pumpata, oli tuo korotettu kipsisakka-allas.

Lausuntoja valikoiden

Syksyllä 2010 STUK/Esko Ruokola arvioi Kuopion uraaniseminaarissa, että kipsisakan uraanipitoisuus lähestyy ydinenergiain toimenpiderajaa 1000 becquerelia kiloa kohdalla. Kuitenkaan lausunnossaan uraanin talteenotollaitokseen

STUK ei arvioinut kipsisakka-allasta, ei liuotuskasoissa tapahtuvaa uraanin rikastusta, ei liuotuskasoihin jääviä uraanin hajoamistuotteita.

Annetussa periaateluvassa uraanin rikastus liuotuskasoissa sekä kipsisakka-altaat jätettiin huomiotta, joten ydinenergiain lupaa ja siten STUK:in valvontaa ei vielä kukaan ole noille toimintoille, ei vaikka uraanin rikastus jatkuu kaiken aikaa bioliuotuskasoissa.

STUK huomautti lausunnossaan työ- ja elinkeinoministeriölle, ettei kaivoksia koskevaa ydinturvallisuusohjetta ennestään ole, eikä uudet uraani- ja toriumkaivostoimintaa koskevat ohjeet ole vielä valmiita.

Periaatelupa kuitenkin annettiin sillä nimenomaisella ehdolla, että talteenotolaitos on rakennettava nopeasti STUK:in turvallisuuksia noudattaen. Samalla annettiin rakentamislupa ja käyttö lupa ehdolla, että mikäli ympäristölupa myönnetään.

Näin ohitettiin erilliset rakentamislupa- ja käyttöönottolupakäsittelyt. Nyt uraanin talteenotolaitos on jo lähes valmis. Se rakennettiin nopeammin kuin STUK ohjeensa, sillä noita yvl-ohjeita ei ole vielä. Luonnoksen L2 vaihe on arviolta maaliskuussa 2013.

Ympäristölupa puuttuu edelleen

Ympäristölupakäsittelyyn ei ole vielä kukaan pyydetty/toimitettu uraanin yva-arviointia ko-

ko kaivosta koskien.

Kuulemistilaisuudessa lokakuussa 2012 lupaviranomaisen ilmaisi käsityksensä, ettei uraaninrikastusta tehdä Talvivaarassa, vaan uraani viedään ulkomaille rikastettavaksi.

Kansalaisjärjellä arvellen tuo uraani on irrotettava kivistä ennen ulkomaille vientiä. Uraaninrikastus-termi tarkoittaa uraanin irrottamista malmikivestä, ja se tapahtuu Talvivaarassa antamalla uraanin liueta rikkihappoliuokseei liuotuskasoissa.

Monen vuoden jälkeenkin uraanin rikastuksen ympäristövaikutuksien arviointiin ei viranomaishalukkuutta löydy. Ympäristölupa uraanin rikastukselle ja käsittelylle puuttuu edelleen, ja sen mukana valvonta.

Kainuun elykeskus oikaisu-tiedotteessaan 17.12.2012 sanoo, "Ettei viranomaisen valvontaa ole siirretty toiminnanharjoittajalle, vaan nyt akuutin häiriötilanteen jälkeen on siirretty valvontatilanteessa normaalitalanteen valvontasuunnitelman mukaiseen rytmiin."

Tuo normaali valvontasuunnitelma ei sisällä uraaniin liittyvää valvontaa, koska ympäristöluvassa ei mainita uraania.

Saako luvanvaraista toimintaa tehdä ilman lupaa ja valvontaa?

MIKA FLÖJT
LASSE FLÖJT

Mika Flöjt on tutkija ja Lasse Flöjt on insinööri. He ovat kirjoittaneet kirjan "Kysymyksiä Talvivaarasta".